

Privredno - kulturne
Maticе
za Sjevernu Dalmaciju

Privredno - kulturne
Maticе
za Sjevernu Dalmaciju

Godišnja pretplata za našu državu 40 din., za
Ameriku 2 dolara, a za ostalo inostranstvo 80 din.
Članovi Maticе dobivaju list besplatno.
Primerak 1 din.

Шибеник, 3. Децембра 1931.
БРОЈ 119. ГОДИНА III.

Vlasnik »Privredno-kulturna Matica za Sjevernu Dalmaciju«
Uređuje Sekretarijat Maticе.
Telefon br. 13 — Broj ček. računa 38.242

Dan ujedinjenja

Od 1 decembra 1918 godine, kad je završen najveći događaj u životu našeg naroda, jer je tada proglašeno ujedinjenje koje je otkupljeno krvavim žrtvama kroz pet vjekova, svake godine u našoj državi slavi se taj događaj kao dan državnog ujedinjenja. Imati svoju državu znači imati svoju kuću i svoju slobodu — „svoju kućicu svoju slobodnicu“, a do nje smo mi došli poslije vjekovnih borba našega naroda „za krst časn i slobodu zlatnu“.

Onaj ko je kadar osjetiti što znači ropstvo, kad su se kuće lako pretvarale u zgariste, kad su se djeca sjekla i otimala, kad su se svakodneвно pripremala vješala, a „otac gleda de vješaju sina, seja brata, ljubica domaćina“ zna što znači oslobođenje. I to oslobođenje od Austro-Madžara koji su za vrijeme mira doveli na veleizdajničku klupu svaku slobodnu misao, a za vrijeme rata beščastili i sjekli djecu i žene po Srbiji, a kod nas strijeljali i vješali naše Onisime i bezbroj žrtava po Bosni i Hercegovini i po svim našim krajevima.

Nijedan narod na svijetu nije žrtvovao onoliko svoj dio koji je naš narod doprinio za svoje oslobođenje i ujedinjenje. Zato naša država i jest naša najveća tekovina. Najvećeg našeg vladara, koji je pripremio Srbiju, da izvrši oslobođenje, nazvala je Narodna skupština „Kralj Petar Veliki Oslobođilac“, a današnjeg našeg vladara zapala je isto tako teška uloga, da provede djelo potpunog ujedinjenja.

Vođa „Karadorđe“, diže narod, krsti zemlju, iz mrtvih Srba dozva, dunu život srpskoj duši i započe djelo oslobođenja, Kralj Petar Veliki Oslobođilac dovrši djelo oslobođenja od spoljašnjih neprijatelja, a Nj. V. Aleksandar Karadorđević — Kralj ujedinjene Jugoslavije postavio je sebi cilj unutarnje ujedinjenje cijeloga našega naroda, koji je živio u raznim tuđinskim državama, koje su ga bile rasprčale.

Mi koji ističemo, da se prava narodna kultura može stvarati samo u slobodi, a privredni razvitak da se može postići samo svima udruženim snagama moramo se naročito radovati našem ujedinjenju, jer je sada omogućeno svima ljudima od prave vrijednosti da stvaraju našu narodnu kulturu i ostvaruju uslove za bolji i napredniji privredni život. A kad se je sa uspjehom svršila borba, gdje je radio kolac i konopac, mač i oganj, dobro će svršiti i naša nastojanja, gdje treba dobra volja, strpljenje, ljudsko osjećanje, saznanje, da pojedincima ne može biti dobro, ako nije dobro u cijelom ujedinjenom narodu.

Odabiranje i udruživanje najboljih ljudi, što pretstavlja osnovu i našeg kooperativnog (zadružnog) rada, stvorice kulturnu i naprednu državu, u kojoj će biti dobro onima koji to i zasluže. Kultura i blagostanje djelo je

nebrojenih nastojanja i žrtava kao i djelo našeg narodnog ujedinjenja, sa kojim smo dobili našu narodnu državu, koju sada moramo čuvati „kao zjenicu oka u glavi“, a najbolje će se sačuvati pomaganjem da se ublaži bijeda našem svijetu i saradivati na izradvanju naše privrede i kulture u slobodnoj državi.

Škola za težake Sjeverne Dalmacije

I u prošlom broju „Glasa“ objavili smo, da se otvara škola za težake na Glavici kod Knina, u koju će se primati težaci 18-40 godina. Uzdržavanje je besplatno. Škola će trajati do svršetka marata, a učiče se u njoj sve što težak treba za svoje življenje. Još ima mjesta za desetak težaka, pa oni koji žele doći u ovu školu, neka se odmah prijave Upravi poljoprivredne škole u Kninu.

Zadružni tečaj

I ovaj smo tečaj najavili u prošlom broju „Glasa“. Konačno je utvrđeno, da se tečaj održi 15 januara — 14 februara dođuće godine, dok se završe tečajevi, koji su već započeli u u drugim krajevima. Oni koji žele završiti ovaj tečaj neka se odmah prijave, da mogu biti na vrijeme obaviješteni o mjestu održanja tečaja, koji je za poahađaće besplatan.

Ljekari i apotekari

koji žele da saraduju u zdravstvenim zadrugama kao zadružni apotekari i zadružni ljekari treba da se jave Zdravstvenom savezu u Kninu i da iznesu svoje uslove, pod kojima bi se primili dužnosti u zdravstvenim zadrugama. Sada odmah dolaze u obzir Knin, Đevrske, Zemunik, a kroz kratko vrijeme i nekoliko drugih mjesta.

Prilozi za postradaie od suše

Sreski odbor za akciju za postradale od suše u god. 1931 (kojemu je predsjednik g. Dr. Uroš Prica), sakupio je milodara:

1. U opštini Knin	12.865 Din.
2. „ Driš	3.442 „
3. „ Promina	1.817 „
Svega 18.124 Din.	

Država i zadrugarstvo

Ni noviji osnivači zadrugarstva ni mnogi dcjniji radnici i propagatori njegovi nijesu tražili državnu pomoć. Oni su htjeli, da se zadrugari sami svojim sopstvenim silama pomažu kako znadu i mogu. Jedan „osnivača zadrugarstva“, „Šulce-Delič“, najenergičnije je odbivao svako miješanje države u zadružni rad. Bio mu je protivan i po svojem ličnom uvjerenju i po partijskoj ideologiji svoje liberalne stranke. Drugi osnivač, Raifalzen (i to upravo ne on, nego centralni savez njegovih zadruga) primio je u dva maha izvjesne svote od države. Ali niti je on smatrao to kao neku pomoć, niti ju je tako shvatila država. Država je te svote dala (a tako su bile i primljene) kao dar, kao nagradu za vrlo koristan rad zadrugarski. Bilo je to zlatno doba Liberalizma (ekonomskog i političkog.) Zadrugari su radili sami, svojim sredstvima, bez tuđe pomoći, i vjerovali su u uspjeh. A ovaj nije izostao.

Od onda mnoge su stvari dobile drugi izgled, mnoge su glavčke okrenute. To se je desilo i u odnosu države i zadrugarstva. Od potpune apstinencije, došlo se na vrlo agilnu intervenciju. Dinamika ekonomskog života dala je nove ideje i uputila na novi rad. Uvidjelo se, da država ipak mora i sama uči u ekonomsku borbu i aktivno u njoj saradivati. Sasvim jasno: kapitalistička država nije mogla dopustiti, da ekonomska nevolja prodrije velik i značajan dio njene baze.

Zadragarstvu je bio i jeste cilj: da zadrugari udruženim svojim silama suzbijaju ekonomsku krizu i uklanjaju zlo, koje ih tišti. Osnovna je ideja samopomoć. Ta je ideja bila stvarnost. Ali prilike su se izmjenile, pa je ta ideja, ma koliko bila za zadrugare primamljiva, ustupila mjesto ideji saradnje. Zadrugari su došli do spoznaje, da se vlastitim sredstvima neće izvući iz neprilika, a država, da ekonomska propast selaka (misli se ovdje na seljačke zadruge) nije njihova privatna stvar, nego da su tu tangirani interesi zajednice. Tako je opet došla do važnosti riječ ministra Vobana: siromašni seljaci — siromašno kraljevstvo, siromašno kraljevstvo — siromašan kralj.

U koliko su prije obe strane, zadrugari i država, otklanjale miješanje, u toliko sada obe traže međusobno saradivanje. Ali u koliko je ranija apstinencija bila u izvjesnom smislu, korisna, u toliko je intervencija, kakva se danas provodi, štetna. Miješanje države u ekonomske odnose je dobro i potrebno. Pa i onda, kad se činilo, da to miješanje nikako ne postoji, njega je bilo. Bilo ga je i u zadrugarstvu. Nije čudo, da i danas država zadire u zadružni rad, i ne samo zakonima, nego i drugim mjerama. Ali postoji način i postoje granice, koje država ne bi smjela prijeći u interesu svome i u interesu samih zadruga i

zadrugara. Nažalost, na te granice vrlo malo se pazilo.

Politika, koju naša država vodi prema zadrugama, nije dobra ni za državu ni za zadruge. Ta je politika karakterizovana odsustvom svakog stvarnog državnog nadzora nad poslovanjem zadruga, s jedne strane, i obilnim novčanim pomaganjem zadruga, s druge strane. To je oboje, po načinu provođenja, vrlo štetno. I mnogi krachovi, likvidacije i teškoće zadruga posljedica su lošeg nadzora i novčanog pomaganja sa strane države u formi, u kojoj se ono danas daje.

Danas su ekonomske prilike takve, da seljaštvo samo, bez državne pomoći, ne može realizovati svoje ekonomske interese. Ono treba državu, a državna pomoć biće najuspješnija, ako dolazi preko zadruga. Tim putem naša država ide. Tek način, na koji se to pomaganje ostvaruje, nije najprikladniji.

Država je obilno novcem doticala zadruge. Ona je zadrugama u osnivanju davala subvencije kao početni kapital da se upute u rad; ona je mladim zadrugama davala pozajmice da se učvrste i radom produže; ona je starim zadrugama plaćala njihove dugove, kad su one dolazile do likvidacije; ona je zadružne saveze psasavala i vaskrsavala, kad su ovi stajali pred propašću ili kad su već bili propali. Ali to je sve rađeno bez dovoljnog ispitivanja. Nije se gledalo, da li nova zadruga ima uslova za rad obzirom na privredne prilike, da li će ona dobiti novac u što bilo potrošiti i opet bez novčanih sredstava ostati, da li će se novac u korist zadruge upotrebiti ili će ga duboki džepovi zadružnih uprava progutati. Stare su zadruge pomagane, iako se njihov rad nije prije ni kasnije kontrolirao, iako njihov dotadašnji rad nije bio ni malo dobar, iako zadružne uprave nijesu davale nikakve garancije, da će se dobitena pomoć korisno upotrebiti. Stare zadruge su pomagane, kad bi došle u poteškoće, koje su ih vodile likvidaciji, premda je do tih poteškoća doveo loš rad zadružne uprave i zadružnih članova.

Štetnost ovakvog pomaganja zadruga sa strane države pokazala se na razne načine. Radi državne pomoći osnivaju se zadruge i ondje, gdje uopće ne postoji zadružna ideja i zadružni duh i gdje nema zadrugarskog poslovanja. Tu dijeljenje novca služi kao mamac za osnivanje zadruga. Skupi se nekoliko ljudi vrlo sumnjivih kvaliteta koji osnivaju zadrugu da dođu do novca. A kad do novca dođu, na preporuku ljudi još sumnjivijeg morala, onda novac nestane, zadružni rad škripi ili ga uopće nema, a zadruga postoji samo na papiru ili uskoro dolazi do likvidacije. Ima i takvih, koji su zadružnu formu i firmu iskoristili za svoje trgovačke poslove. Nađe ih se nekolicina, koji osnuju

zadrugu, dobiju pomoć i njome obavljaju svoj trgovački rad. Tu je na okupu samo uski krug prijatelja i poslovnih ortaka. Nove članove ne primaju, premda im je formalno slobodan ulazak u zadrugu. Katkada se nade ljudi najboljih namjera i najjače volje za zadržni rad, ali bez ikakvog materijalnog oslonca. Oni se nadaju, da će novcem, što im ga država daje, prebroditi porođajnu krizu, da će se u posao uputiti i da će sve dobro biti. Ali tada iskrasne stotinu prepreka, koje se nijesu htjele predvidjeti, zaglibi se u dugove i likvidacija je neminovna. Razumije se: sa nadoplatom nekoliko stotina (ili hiljada) dinara sa strane zadrugara.

Pomaganje zadruga novcem samo po sebi nije loša stvar. Sa načelnog gledišta možda bi se dalo tome štošta i prigovoriti. Ali ti se prigovori, ma koliko načelno, osnovani bili, ne mogu braniti pred činjenicom, da je pomoć državna neophodna. Zadruga, dakle, treba pomagati. Samo treba naći pogodan put i formu. Od dosadanjeg pomaganja zadrugari ne samo da nijesu često vidjeli koristi, nego su nerijetko imali štete. Ta je šteta bila dvostruka: moralna, jer se vaspitno upropašćuje zadrugarstvo i jer se potkapaju njegovi moralni temelji, i ekonomska, jer to dava povoda spekulacijama i makinacijama, pri čemu zadruga i zadrugari propadaju.

S takvom praksom treba prekinuti. Ako zadruga treba pomagati, a doista je to potrebno, onda se mora naći drugi oblik te pomoći i novi postupak. Prije svega, zadrugama se ne smiju davati pomoći, nego im se mogu otvarati krediti. Ako zadruga imaju uslova za rad, one će sa besplatnim ili vrlo jeftinim kreditima moći uspijevati. Ako tih uslova nema, onda im nikakve pomoći neće koristiti. Ali, ako se hoće subvencijama produžiti, onda bar treba gledati, kome se one pružaju, a ne davati ih kako ih ko zatraži i kako ih ko preporuča. Novim zadrugama mogu se davati samo onda, ako postoje svi uslovi za njihov prosperitet, ali im samo mali novčani kapital, i ako k tome i članovi uprave i ostali zadržni članovi po svome poštenju, marljivosti, radnosti istrajnosti i poslovnom iskustvu pružaju sigurno jemstvo, da će se dobivenim novcem ispravno rukovati; ako je pristup u zadrugu novim članovima ne samo formalno nego i stvarno omogućen; ako zadruga ne dijele dobit. Stare se zadruga mogu pomagati, ako njihov dotadašnji rad pokazuje stanovit uspjeh, ali su momentano usljed privrednih neprilika prisiljene da rad znatno ograniče ili i sasvim obustave. Zadruga se, pak, mogu spasavati jedino u slučaju, kad uzroci likvidacije nijesu došli kao posljedica lošeg rada zadržnih uprava. Međutim, država je često spasavala zadruga, koje su same skrivile svoj pad. Uprave bi radile, što bi htjele, još su poslovale, zadržnu su imovinu rasipale, a onda se pozivala država, da zadruga sanira, jer da se ne smije dopustiti, da toliki zadržni članovi stradaju. Država se mnogo puta tome pozivu odazivala. Tako od solidarnog i neograničenog jamstva nije ništa ostalo, a država je tu garantovala bez zakonskih propisa i bez zadržnih pravila; ona je postala banka za kreditovanje kreditara.

Rečeno je gore, da ovaj način pomaganja zadruga povlači za sobom štetne ekonomske i moralne posljedice. Ekonomska šteta nastaje otuda, što to pomaganje djeluje kao mamac za

novce zadrugare. A kad zadruga upadnu u teškoće, onda zadrugari plaćaju dugove i skupe likvidacione postupke. Moralna šteta nastaje prvo radi lošeg moralnog dejstva, koje uopće izaziva raspadanje zadržga, a drugo, što pomaganje ubiva samoodgovornost i volju za rad u zadrugara. Davanje novca zadrugama, naći snaženje zadržgara, učvršćivanje njihovo u neradu i očekivanju, da će sa strane uvijek štogod doći.

I državni nadzor nad zadrugama je vrlo slab. Premda postoje zakonske odredbe o nadzoru nad zadrugama, taj se nadzor slabo vrši. A što je glavno, ne postoji nikakav nadzor nad

lošim poslovanjem zadruga. Nadzor nad zadrugama mora biti svestran i strog ne samo radi toga, što su zadruga važan činilac u ekonomskom životu narodnom, nego i radi toga, što je tu ograničenim ili neograničenim jemstvom angžovana imovina nekoliko stotina hiljada članova, koje nerazumna ekonomija nesposobnih uprava dovodi do propasti.

Zadruga treba pomagati. To zahtijevaju ekonomske prilike. Ali dosadašnji način pomaganja ne valja. Treba uvesti novi postupak i jači nadzor države nad zadrugama.

Milan Brkić

O umjetnosti naših tkalja i vezilja

(Svršetak)

Po feudalnom shvatanju kroničari srednjega vijeka op'svali su samo odijela i način života crkvenih velikih dostojanstvenika, plemića, banova, knezova, kraljeva i careva, jer su oni bili pretstavnici naroda, srž i esencija njegove kulture. O seljacima i seljačkoj nošnji stari kroničari nijesu ostavili skoro ni jedan podatak. Ni stari slikari nijesu također obrađivali pažnju seljacima. I oni su slikali samo »veliku gospodu«. U crkvenim slikarijama jedva se što i nazire iz narodnog života. U manastiru Studenici ima slika sv. Đorđa Kratovca iz XVI vijeka. Za nošnju, u kojoj je naslikan, tvrdi se da je tobože nacionalna. Na jednoj slici u Matici vidi se nekakva ženska sa spuštenim prevozom, ali nošnja joj se ne može da raspozna. U jednom *Psaltiru* Beogradske narodne biblioteke vide se minijature, koje su slikane oko 1400 godine. Pored likova svetaca u tim minijaturama kao da su naslikana i četiri seljaka u ondašnjoj nošnji. Na jednoj freski u Kalnici iz XIV i XV vijeka naslikan je i jedan od gube izliječeni seljak s prtenom košuljom i kratkim gaćama. Isto tako ni stari kroničari ni stari slikari ne ostaviše ništa o našim seoskim tkaljama i veziljama. One su kroz vijekove ostale po strani i nezapražene od »velike gospode«. A one su i tada i sve do naših vremena bile baš najbolje čuvarice i radnice naše tkalačke i vezilske umjetnosti. I kada je turska najezda raspršila ili isturčila »veliku gospodu«, baš one nisu napustile svijetlu tradiciju toga rada. Šta više, kada se utvrdila turska prevlast na Balkanu, one su i u tom ropstvu čak usavršile tu našu granu umjetnosti. One su zlatne i srebrene konce zamjenjivale žutom i bijelom srmom, upredene i neupredene svilene konce tanko upredenom i bijelim omašćenom vunom, biser i drago kamenje dinduvama, školjkama i raznim jeftinim ukrasima. Tako je uporedo s razvitkom narodne poezije išao i razvitak naše ženske ručne umjetnosti. Šta više, u narodnoj tradiciji, u pjesmama, pričama, legendama, gatanju, čaranju i liječenju, stvorio se pravi kult naših tkalja i vezilja i njihovih umotvorina. Po narodnoj tradiciji, čak je i Bogorodica bila odlična vezilja. Kada su progonitelji htjeli da pogube maloga Isusa Hrista, ona ga je sakrila u vezivo. Na njihovo pitanje:

„Što se sjaje u nedrije,
Al' je sunce, al' je mjesec?
Ali Hristos čedo tvoje?“

Bogorodica im je odgovorila, da nije ni jedno ni drugo:

„Nego moji vezovi,
Bijelom svilom složeni,
Suvim zlatom punjeni.“

Bog je zato blagoslovio i vez i vezilju i

Narodne pjesme postale su kao neki inventar i stručni komentar naše tkalačke i vezilske umjetnosti. Primjera zato ima u izobilju, i oni su već dosta dobro poznati. Narodne pjesme su žensku umjetnost pomagale i na taj način, što su kult tkalja i vezilja prenosile s koljena na koljeno i tako davale potsticaj novim i mladim veziljama i tkaljama. Kroz taj kult naziremo slikovite i grždave haljine naših ponosnih uskoka, hajduka i drugih »osvetnika Kosova«. Naziremo davno minula vremena, kada je — kako narodna priča kaže — zaljubljeno momče kraj prozora gledalo »djevojku gdje sunčane zrake u iglu udijeva, te po derđefu veze na postavu kome su žice od junačkih perćina«. Opisi sjaja i raskoši starog odijevanja u narodnoj tradiciji tako su slikoviti, da često potiskuju u pozadinu i sami onaj starovremenski život, kada su kraljice ustajale prije zore i žarkoga sunca i šetale po perivojima, da naberu rasnog cvijeca«. Konture toga domaćeg života, kad nije bilo junačkih megdana, jedva se naziru, a vezen jagluk zablistaće vam po riječima narodnog pjevača pred očima kao da je sada izišao ispod prstiju lijepe vezilje. A ona sama — ličnost njezina — sakriva se u tim tajanstvenim šarama, koje dodiruju naše srce kao slatki tonovi neke daleke pjesme.

Što su bili narodni guslari i pjevači za narodnu poeziju, to su bile one darovite »započinjalke« ili »mustratorke« za našu žensku umjetnost. One su bile zjenice u svojim okolinama. One su usavršavale tehnike, davale estetičke sudove, stvarale nove motive, bogatile ornamentiku, i sve to prilagođivale narodnom stilu i lokalnim potrebama. Dr. Jovan Cvijić saopštio nam je jednu dragocjenu bilješku o Zoti Popčičevoj iz sela Lepina na Kosovu Polju u Staroj Srbiji. »Ona je — veli Cvijić — pronalazila nove šare i ukrase na odijelu i zbog toga je bila neobično poštovana ne samo od srpskog naroda već i od arnautskog svijeta. Udata je bila u selu Lepini. Kako joj je kuća bila na putu Priština-Prizren, ona bi izlazila na put i posmatrala prolaznike i na svakoj njihovoj stvari svaku šaru i ukrase ponaosob. Poslije bi to kombinovala i preinačavala, gledajući da ispadne što bolje. Svoje izume svakome je davala na pregled, obećavajući i druge, ako bi dotičnoj ženi i djevojci pošlo za rukom da sama što izumi ili bolje uradi. Sama je šla kod drugih vezilja, potsticala, nadgledala rad i dotjeravala po svom ukusu. Jedna marama u nošnji kod snaša zove se i sad, po njoj, Zota (karanfela). Kažu da je imena većine današnjih šara i vezova na Kosovu ona izmislila«. Eto takovih žena

rođenih umjetnica, bilo je i po ostalim našim krajevima. U takove umjetnice pripadaju i naše Šibenčanke pok. Simeuna Matavulj i uvažena g.đa Ana Matavulj. Zasluga je tih umjetnica da se naša narodna ženska radnost popela na takovu visinu, da izazivlje divljenje i kod nas i u stranom svijetu. To se vidjelo na raznim izložbama, a osobito lanijske godine u Barceloni u Španiji. Također lani, prilikom sokolskog sleta u Beogradu, izložba vezova i tkanina iz svijlu naših krajeva pobrala je pohvale u superlativima sa svih strana. Izložbu su uveličali svojom visokom posjetom i Njihova Veličanstva Kralj i Kraljica, da i na taj način pokažu kolika je umjetnička vrijednost naših narodnih vezova, tkiva i pletiva.

Svaki čovjek, koji ima iole umjetničke žice u sebi, mora da se divi i noći vezova, harmoničnosti boja, bogatstvu motiva, raznovrsnosti tehnika, nježnosti stila, živopisnosti, primamljivosti i ljepoti naših ženskih ručnih rukotvorina. Naročito neki divni vezovi i ćilimovi pred našim očima pogdjekad čisto zatrepere sa svom svojom ljepotom i šarenilom kao da su živi, pa nam se čini, da nam dočaravaju prave livade u cvatu i suncu. Takova impresija se dobija zato, što naše tkalje i vezilje u svoje radove unose sva svoja duševna raspoloženja: ljubav, tugu, bol, sreću, pa čak i kletvu. Žena štogod radi, radi srcem, osjećajem. Bog zna koliko je lijepih nada i ljubavnih snova uplela u te svoje radove. Svaki rad koji se rukom radi, nosi nešto od srca žene koja ga je napravila, ima dušu koja nas privlači. U tome je i razlika između ručnog i fabričnog rada; fabrični je pravilniji, ali i mnogo suvlji i hladniji. Nikada žena ne može da se otrese svoga osjećaja, ona ga svugdje unosi. Naročito su časovi kraj derđefa, tkanja i pletenja, časovi lijepih snova i tananih vizija. I ta umjetnička crta to je odlika naših tkalja i vezilja iz svijlu krajeva naš otadžbine. Svaki naš kraj u toj grani umjetnosti ima svoje osobenosti i svoje ljepote. Slovenske čipke, hrvatski i dalmatinski vezovi, pirotski i bosanski ćilimovi, zlatan vez, pečke i južnosrbijanske šare u savršenoj ornamentici, crnogorska linija u odijelu i ukrasima, vojvodaski cvjetovi, srbijansko platno — samo da to spomenem — bilo bi dovoljno, pa da umjetnost naših seoskih tkalja i vezilja obaspemo hvalom iskrenog divljenja i duboke zahvalnosti!

Mirko Ležalč

Nezaposlenost

Prema skorašnjem izvještaju guvernera naše Narodne banke bilo je kod nas prosječno 8000 nezaposlenih radnika. Međutim ti podaci nijesu tačni. Po brojevima, koje je prikupila srbijanska Radnička komora, bilo je na njezinom području oko 8000 nezaposlenih radnika, a po podacima zagrebačke Radničke komore ima u samom Zagrebu stalno nezaposlenih 16.000 radnika, a 5000 radnika radi ograničeno vrijeme. Izvještaj guvernera Narodne banke nije, dakle, tačan. Na području samo srbij. Rad. komora ima nezaposlenih upravo toliko, koliko guverner tvrdi da ih ima u čitavoj državi. Je li guvernerov izvještaj o drugim privrednim prilikama našim tako tačan, kao u pitanju broja nezaposlenih?

SJEĆAJTE SE „MATICE“
PRILOZIMA

Pisma iz naroda

људи, koji su vidjeli sada koristi koje zadrugarstvo daje, nadam se da ће сада преклупити са старим неповјерењем, да ће радити на стварању опште куће, свога добра, на оснивању задруга.

Селак из Беверсака, у Далмацији Душан Ардалић, одушевљен је овим путем и прича ми:

— Ова два три дана проведена на путу за мене и моје другове су низ доживљаја и изненађења. Ми смо овом приликом видјели шта значи просвјешћен селак, шта значи права народна интелигенција. Док код нас један господин сматра за велико понижење да са својим селјаком проговори по којој ријеч, дотле овдје интелигенција наших села ради за народ, састаје се с њим и сарађује у заједничким установама. Ове паметне говоре шумадјских селјака, ми никада ни од наших просвјешћених људи не можемо чути.

Наш крај се може подићи само задружним путем и то да се на истој линији нађу и селаци и просвјешћени људи. Покушаћемо то кад се вратимо својим домовима. Морам успјети јер у задругарству, кадво смо га зажели овдје, ми гледамо свој напредак у сваком погледу. Ми смо поносни што ћемо у своје крају бити вјесници тог новог живота.

Лица Далматинаца озарише се радошћу. Ови сви потврдише ријечи њиховог друга Ардалића.

Секретар Привредно-културне матице за Сјеверну Далмацију, г. Лаваз Матић из Книна причао ми је у возу:

Они који су све ово видјели вратиће се својим кућама и неће престати да учествују у заједничком раду, без кога им нема спаса. Наша Матица организоватиће још неколико оваквих путовања, да би и наши људи одбацили ону скепсу, која их одвраћа од рада пошто мисле да је задругарство међу нашим свијетом немогуће.

— Наша интелигенција је требало да чује и осјети вриједност културе села. Тада би и она увидјела да је задружни рад у народу, једини начин који нам осигурава наш опстанак. Срећом, то су већ многи и увидјели и прије извјесног времена рад је и код нас започео у разним правцима. А ове наше везе са правом, културном Србијом, појачаће ова осјећања, која су најјаче изражена у раду и организацији здравствених задруга.

Dva primjera za ugled

Zadružni vinarski podrum.

У селу Gomilici крај Сплита, једном од најмањих и најнеразвијенијих села у сплитској околици предузете су припремне радње за оснивање задружног винарског подрума.

Врло теške прилике тежака-виноградара у које су они упали услед кризе и страховитог пада цијена вина, изгледа да почињу отварати очи тежаку и упућивати га на онај пут, којим је он давно морао кренути.

Peradarska zadruga u Mostaru

Mostar, koji je već dao sjajan primjer sa svojom povrcarskom zadrugom, osniva sada i peradarsku zadrugu. Naravno, zadrugu osnivaju tezac i ona, ce biti od velike koristi za njih. Varoš Mostar ne može da potroši svu onu perad što je na pijacu iznose seljaci iz okoline. Zbog toga su cijene peradi tamo vrlo јадне као што су на пр. и у Kninu, Benkovcu i drugim našim varošima. To stanje izrabljuju spekulanti i preprodavači, koji na veliku dobit kupuju perad u Mostaru i preprodavaju je u Sarajevu, gdje je ona mnogo skuplja. Osnivanjem zadruga ukloniće se neželjeno posredništvo preprodavača i zadruga će sama prodavati perad u Sarajevu i isplaćivati zadrugarima perad po sarajevskim cijenama.

Požurite spreplatom za 1931. godinu, jer ce vam biti teško kad se dvije godine sustignu. Sramota se oblijeniti i upustiti ovako jeftin list. Niko se ne može pravdati da nema čime da plati, jer mi ne tražimo od siromaha sve na jedanput.

Štikovo, 30 novembra.

Zapuštenost našega sela

Kao narodnog učitelja, osim mog glavnog posla za koji sam došao u ovo selo, najprije me je zanimalo njihovo školsko pitanje. Gledam s uživanjem zdavu, bistru i bujnu mladost, pa mi se je ražalilo da raste, živi i umire slijepa kod svojih zdravih očiju bez škole i prosvjete. Ali sam o tom pitanju saznao ono što nema primjera u svemu kulturnom svijetu: seljani za školu raskopali teren, privezli zidni materijal, dobili banovinsku pripomoć od 80.000 dinara i nastao zastoј! Pitaoće kogod zašto je to?! Uzrok je tome što je gradnja škole započeta na mjestu koje nije odobrila školska komisija i koje je od od brenog mjesta udaljeno od prilike 400 koraka, pa se čeka što će na to reći školske vlasti. Tačno nijesam u kratko vrijeme mogao saznati ko je tome i takvom stanju kriv. Ali korak onih koji su to na svoju ruku izveli imaće teških posljedica, ako školske vlasti ne nađu da je zgodno ono mjesto sa zdravstvenih i pedagoških obzira gdje je zakopana nova škola pa bi pravo bilo da krivci snose sav trošak oko ponovnog zakopanja škole na mjestu komisijski određenu i da prevezu zidni materijal i uz to da budu zbačeni s vlasti kao uzročnici koji krše naređenja starijih vlasti i ometaju pro-

svjetni napredak u tom selu. Nije pravo da se seljani izlažu ponovnom radu!

Selo nema pitke vode, a u okolnim planinama ima je izobilja na četiri mjesta. Ali nikoga da ispita te vode i da uputi seljane kako bi je bar na prost način doveli u selo. Znam da tu nema pametnih i zauzetih Mijatovića, ali barem mogao bi se poslati koji hidraulički stručnjak da pouči seljake kako i na koji način da se pomognu, pa da dovedu vodu u selo.

Obišao sam dosta sela, ali onako zapuštena glavnog puta nisam nigdje vidio kao onaj što vodi od krčme Dušana Petrovića iz Mlačića u Štikovo. Ni prazna kola ne mogu ići tako je neprohodan; barem to se daje kulukom urediti i ako se ne može ujedanput, moglo bi se u više puta! Ja ne znam kako im iko od vlasti može u selo doći! Kako mogu uvesti i izvesti sve ono što im treba za život! Kako u prijevremim slučajevima može im ljekar doći! Uprav je šteta da općina narodnom snagom ne uredi taj put. Znam da narod ne voli kuluk, jer teško on shvaća i malo ima smisla za opće dobro. Ali kad se nešto dobra učini, makar i teškom mukom i žrtvama, uvidjeće seljani da se to radi za njihovu opću korist.

S. Simić, učitelj

Narodno gospodarstvo

Sajmovi stoke

Donosimo ovdje izvještaje sa nekoliko sajмова kroz ove zadnje dane u raznim krajevima Savske banovine. Smatramo da će se naši seljaci ovako najbolje informisati o trgovačkom prometu i vrijednosti svojih proizvoda

BROD. — Dogon blaga na godišnji sajam bio je vrlo obilan. Dotjerano je 600 komada rogatog blaga, 1200 svinja, dok je konja malo dotjerano. Međutim prodaja je bila može se reći nikakova, jer su kupovali samo domaći trgovci, a stranih nije bilo. Tako je prodano svinja nešto oko 200 kom., a rogatog blaga oko 90 kom. Cijene su bile niske. Svinje mršave prodavane su po 5 Din. po kg., a tovljene 6—7, odojci 18-30 dinara po komadu. Goveda 2.50-4, telad 7-8 dinara. Na žitnom trgu bio je obilan dovoz, ali su poljodjelci tu pravili slab posao. Kukuruz je prodavan 60-70, ječam 100, krumpir 50 dinara.

ZEMUN. Dogon je na posljednji sedmični sajam bio priličan, a cijena goveda i stoke nisu se znatno promijenile. Kilegram žive vage teladi stajao je 9 do 10 dinara, ovce 3 do 3.50 dinara, a svinje su po 6.50 do 7.50 dinara.

SISAK. — Dotjerano je bikova 11 (prodano 2), cijena komadu 2000 dinara ili kg. 3.50 do 3.75 dinara; volova 14 (0), komad 2000 dinara; krava 95 (10), 1900 do 4000 dinara, kg 2 do 3 dinara; junaca i junica 37 (5), 400 do 1500 dinara; teladi 11 (prodano sve), 200 do 300 dinara, kg. 5 do 6 dinara; debelih svinja 300 (15), kg 6.50 do 8 dinara; mršavih svinja 150 (80), 450 do 650 dinara; odojci 180 (30), 30 do 80 dinara.

KARLOVAC. — Sajam je bio radi jesenjih kiša nešto slabiji, nego obično. Dotjerano je 520 volova, a prodano 309, uz cijenu od din. 3, krava 257,

prodano 81 po din. 1.50 do 40, bikova 12, prodano 0 od din. 3 do 4, junadi 42, prodano 36, od din. 3 do 5, junica 65, prodano 12 po din. 70 do 120 po komadu, teladi 160, prodano 142 od 60 na više po komadu, sitne stoke dotjerano 100 komada, prasadi 962, prodano 510, uz cijenu od 6 do 60 din. Trgovaca je bilo os'm iz Karlovca još sa Rijeke, Primorja, Šbenika, Kastva kao i Tista.

VARAŽDIN. — Na sajam je dotjerano 1267 komada svinja, a od toga je prodano 605 komada. Mršavim svinjama je bila cijena od 5 do 6 din. po kg. žive vage, mesnatim 3 do 3.50, a tovljenim 6 do 7, te tovljenim bagunima 9 do 10 din. Cijene su znatno pale. Vrijeme je bilo povoljno, a promet dobar.

KOPRIVNICA. — Na sajmu u Sokolovcu bile su ove cijene: bikovi 3 dinara, telci 3 dinara, krave 1 do 2, svinje 2 do 7 din. po kg.

Drljanje livada

Glavni značaj drljanja livada počiva u tome, što se njime omogućava pristup vazduha u zemljištu. U koliko je zemlja teža i stegnuta, u toliko je i veća potreba za vazduhom. Zemlja je bez vazduha mrtva, neaktivna, biljni korenovi ne mogu pravilno d sati a i gnojiva se pri takvom stanju ne mogu kako treba iskoristiti. Drljanje livada na jesen značajno je ne samo s obzirom na regulisanje zemljišne vlage, već se njim istovremeno livada oslobodava raznih korova, naročito mahovine; na kraju se zemljište ravna i miješaju vještačka gnojiva s njim. Najkorisnije je drljanje na zemljištima teškim, ili srednje teškim s gustim i dobrim livadskim porastom. Na lakim zemljištima drljanje može prije škoditi nego koristiti. Najbolje je drljanje livade pri golomrazicama.

RAZNE VIJESTI

Sastanak nar. skupštine

Narodna skupština izabrana 8 novembra sastaje se u Beogradu u svoje prvo zasjedanje na 7 decembra. No ona neće još započimati sa radom. Odmah poslije izbora časništva, sjednice će se odgoditi do poslije izbora za senat. To će biti, kako se javlja, polovicom januara. Izašao je već i zakon, kojim se propisuje poslovnik Skupštine.

Kongres bugarskih zemljoradnika

Ovih dana održan je u Sofiji veliki kongres bugarskih zemljoradnika. Učestvovalo je preko 20.000 delegata iz svih sela Bugarske, tako da se je kongres morao održati pod vedrim nebom, jer nije bilo krova pod kojim bi mogli ići toliki ljudi. Predsjedavao dedo Đorđe Jordanov seljak. ministar u benevrecima, kako ga zovu otkad je kao predstavnik zemljoradničke stranke ušao u vladu.

Zemljoradnički pokret u Bugarskoj, koji je započeo pred 30 godina, spada u red najsnažnijih pokreta što ih je selo ikada dalo. Istina, ne po rezultatima, jer su n. pr. čehoslovačka pa i druga neka sela na višem stepenu blagostanja i prosvjećenosti, nego su bugarska. Ali po zanosu, po hrabrosti i po žrtvama, bugarski zemljoradnički pokret znači jednu od najznačajnijih pojava u čovječanstvu.

Jedan naš novinar i pronicljivi posmatrač bugarskih prilika daje mu u „Politici“ ovaj kratki i mnogoznačajni opis:

„Više od 30 godina legije (pukovi) ovog pokreta prolaze kroz oganj. Desetkovani (svaki deseti ubijen) su organizatori, poubijani prvaci. Kuće su im paljene, braća bacana u vrele kladine i umirala po usijanim velikim pečima. Nema zemljoradničke kuće u Bugarskoj koja nije dala žrtve. Košeni su prvi redovi, a iz zemlje su se javljali drugi, novi, požrtvovniji. Zašto? — Za jednu veliku ideju političke slobode, ekonomske demokratije i socijalne pravde. Ideja je postala vjera. U njeno ostvarenje svi vjeruju. Za njeno ostvarenje svi se žrtvuju. Za njenu pobjedu silu života. Ostavljaju žene, djecu i rodbinu. Sagaraju da bi drugi imali toplinu. I — ne zamaraju se.“

Imade i jedan krupni razlog koji nama čini simpatičnim ovaj pokret. Za razliku od bugarskih građanskih stranaka, koje su bile uvalile svoju zemlju u rat sa nama i koje i danas stvaraju sukobe i raspiruju mišnje, zemljoradnički pokret stoji na jugoslovenskom stanovištu, t. j. traži što veće zблиženje i bratstvo sa nama sa ciljem da se s vremenom spojimo i u jednu zajedničku državu.

JAVNA BLAGODARНОСТ

Свима онима, који су нам приликом смрти нашег милог и непрежаљеног оца, брата и стрица

Томе Кнежевића

на било који начин показали своје саучешће у нашој жалости, и овим путем од срца благодаримо.

У Окестову, 28 новембра 1931.

О жалосћени:

Сава, Милош, Душан, Никола гимназиста, синови.

Даринка Шолаја и Олга, кћери. Протојереј Симо Кнежевић, парох Бенковачки, брат.

Нада Медедијан, сивовка.

Vlasnik za Privredno-kulturnu maticu za Sj. Dalmaciju* Dr. Ivan Orgić. Za uredništvo i štampu odgovara N. Čikato Štampa Nove štamparije Šibenik.